

Muzeum Politechniki Krakowskiej – w poszukiwaniu własnej tożsamości

Informacje o autorze*: prof. dr hab. inżynier budownictwa lądowego, emerytowany profesor zwyczajny PK, Muzeum Politechniki Krakowskiej, <https://orcid.org/0000-0003-1897-6506>

Information about the author*: Professor, DEng of civil engineering, Professor Emeritus at the Kraków University of Technology, Museum of the Kraków University of Technology, <https://orcid.org/0000-0003-1897-6506>

Informacje o autorze:** mgr, archeolog architektury, Muzeum Politechniki Krakowskiej, <https://orcid.org/0000-0001-5102-8343>

Information about the author:** MA, architecture archaeologist, Museum of the Kraków University of Technology, <https://orcid.org/0000-0001-5102-8343>

Abstrakt: W artykule omówiono genezę i zarys 19-letniej działalności Muzeum Politechniki Krakowskiej. Autorzy, sięgając do historycznych, wspólnych źródeł muzeów i uczelni, próbują określić tożsamość jednostki należącej do specyficznej grupy muzeów uczelnianych, działających na pograniczu nauk humanistycznych i przyrodniczych. Istotnym elementem jest opis powstania uczelni przed 70 laty w wyniku wsparcia środowiska akademickiego, z którego Politechnika Krakowska się wywodzi. Kraków jest miastem nauki i sztuki, a zarazem metropolią o wieloletniej tradycji przemysłowej, co wysuwa na plan pierwszy społeczne aspekty akceptacji działalności Muzeum zarówno w skali uczelni, jak i całego środowiska miejskiego.

The Museum of the Kraków University of Technology – Searching for One's Identity

Abstract: The paper discusses the genesis of the Museum of the Kraków University of Technology and outlines the nineteen years of its history. By reaching into the shared, historical origins of museums and universities, the authors attempt to define the identity of this unit that belongs to the specific

group of university museums which operate by combining the fields of natural sciences and the humanities. The account of the process of establishing the University seventy years ago as a result of the support provided by the academic community from which the Kraków University of Technology originated constitutes a significant part of the text. While being a city of science and art, Kraków is also a metropolis whose industrial tradition goes a long way back, which brings to the fore the social aspects of the acceptance of the Museum's activity, both on the level of the university, and on the larger scale of the entire urban environment.

Słowa kluczowe: muzeum uczelniane, Politechnika Krakowska, sztuka, tożsamość, technika, dziedzictwo, nauki ścisłe, humanistyka, miasto Kraków, konflikt dwóch kultur

Keyword: Keywords: university museum, Kraków University of Technology, art, identity, technology, heritage, science, humanities, the City of Kraków, conflict of two cultures

Niniejszy artykuł jest próbą odpowiedzi na pytanie, czy stosunkowo krótki okres 19 lat działalności Muzeum Politechniki Krakowskiej, jednostki o charakterze humanistycznym, wspiera działalność podstawową uczelni technicznej, jaką jest Politechnika. W tym sensie, z zachowaniem wszelkich proporcji, kwestia ta wpisuje się w konflikt dwóch kultur¹: środowiska humanistów i reprezentantów nauk ścisłych. Spór ten rozgrywa się w przestrzeni i w czasie, bytach (pojęciach) niematerialnych, lecz dotyczy materii, którą człowiek stara się przekształcać dla zapewnienia sobie dobrobytu. I nawet jeśli ograniczyć się w przestrzeni do cywilizacji Morza Śródziemnego, a w czasie – do ostatnich trzech tysiącleci, poruszone w powyższym artykule kwestie wydać się mogą marginalne, lecz nimi nie są. Koniecznością jest rozpoznanie procesów fizycznych i biochemicznych wewnątrz kropli wody, by przewidzieć losy tej kropli, zanim wpadnie ona do globalnego oceanu. Perspektywa niniejszego artykułu jest spojrzeniem z wnętrza kropli, lecz ze świadomością istnienia oceanu wiedzy.

¹ Por. np. Snow Charles Percy: *Dwie kultury*. Przeł. Tadeusz Baszniak, przedm. Stefan Collini. Warszawa 1999.

Wspólne źródła uczelni i muzeów

Cywilizacja – w szczególności europejska cywilizacja basenu Morza Śródziemnego – powstała z dwóch nurtów: duchowego i materialnego. W bardzo skrótowym spojrzeniu na jej rozwój łatwo zauważyć, że oba te nurty przenikają się, niekoniecznie nawzajem się wspierając, a czasem nawet przeciwstawiając się sobie. Jednak w efekcie ich współdziałanie pozwala na osiągnięcie wspólnego celu: dobrobytu społeczności, która tę cywilizację tworzy.

Przykładem może tu być prześledzenie dwóch nurtów kultury europejskiej: greckiej i łacińskiej, w ujęciu historycznym² (następstwo czasu) i geograficznym (następstwo miejsca). I co jest również charakterystyczne – nurty te są nazwane nie przez wskazanie terytorium czy państwowości, lecz przez wskazanie języka. Bo w istocie język jest nośnikiem informacji i z tego powodu słusznie jest uznawany za największy wyróżnik *homo sapiens*, przewyższający takie wynalazki materialne, jak np. koło. I w nim, jak w każdym składniku kultury, zawarta jest dychotomia języka: martwego i żywego. Jednak jego znaczenie jest fundamentem edukacji, która z kolei staje się międzypokoleniowym nośnikiem kultury, zapewniającym stały rozwój nauki, a więc i cywilizacji.

Z tym ostatnim stwierdzeniem, dotyczącym roli nauki, zdaje się polemizować jej hermetyczność. Nauka jest niewątpliwie produktem umysłu i nie jest tak łatwo przyswajalna jak sztuka, bazująca na emocjach, które decydują o społecznej akceptacji praktycznych rezultatów. Znamiennym wskazaniem spójności – a nie przeciwieństwa – obu tych aktywności człowieka jest już sam tytuł książki Jacoba Bronowskiego³: *Źródła wiedzy i wyobraźni*⁴. Wiedza wynika z rozumowania, wyobraźnia – z emocji. A instytucja, która już u zarania naszej cywilizacji je powiązała, są muzea. Zarówno muzea współczesne⁵, jak i współczesna nauka, poszukując swoich źródeł, powołują się tu na Muzeum Aleksandryjskie⁶. Choć zniesione strumieniem kultury Bliskiego Wschodu zakończyło swoją działalność pod koniec IV wieku, na Półwyspach Iberyjskim i Apenińskim przechowały się jego greckie ślady, które stały się impulsem dla uniwersytetów powstałych na przełomie XI i XII wieku, wyprzedzających epokę renesansu. Wskazywać na to może grecka sentencja *Ageometretos medeis eisito*,

umieszczona na stronie tytułowej pierwszego, norymberskiego wydania dzieła Mikołaja Kopernika *De revolutionibus orbium coelestium*⁷ w 1543 roku.

Uczelnie, które mają ogromny wpływ na procesy transformacji cywilizacji, tworzą równocześnie swój zasób dziedzictwa. Świadomość o nim narasta z czasem i przychodzi taki moment, gdy pojawia się imperatyw jego zachowania. Wracają one zatem do głęboko humanistycznych, wyjściowych idei, tworząc własne muzea, mieszczące zarówno swoje wspomnienia i wiedzę, ale też różne formy wrażliwości artystycznej i emocjonalnej. Przydarzyło się to i Politechnice Krakowskiej, kiedy w 2003 roku, niedługo przed 50-leciem samodzielnego funkcjonowania jako uczelni, utworzone zostało Muzeum Politechniki Krakowskiej⁸.

Nie był to pojedynczy przejaw potrzeby samookreślenia się coraz liczniejszych muzeów uczelnianych. W 2014 roku z inicjatywy trzech uczelni: Uniwersytetu Warszawskiego oraz Uniwersytetów Medycznych w Białymstoku i Gdańsku, powstało Stowarzyszenie Muzeów Uczelnianych (SMU)⁹. Dzisiaj zrzesza ono ponad sto jednostek muzealnych (lub paramuzealnych) stowarzyszonych z 59 uczelniami ulokowanymi w 22 miejscowościach. W tym jest także 10 uczelni technicznych. Jednak poszukiwanie tożsamości muzeum uczelnianego musi się opierać przede wszystkim na dziedzictwie uczelni, przy której jest ono afiliowane.

Dziedzictwo uczelni

Politechnika Krakowska upatruje swoich korzeni w Politechnice Lwowskiej, do czasu powstania Politechniki Warszawskiej jedynej tego typu polskiej szkoły wyższej¹⁰. Do związków z tą uczelnią techniczną – przez nawiązanie do jej tradycji naukowej i dydaktycznej oraz przez liczną kadrę naukową zmuszoną po wojnie do przesiedlenia i podejmującą pracę akademicką w kraju – przynależą także uczelnie techniczne utworzone po 1945 roku we Wrocławiu, Gliwicach i Gdańsku. Jednak w przypadku Politechniki Krakowskiej jej związki ze szkolnictwem technicznym sięgają też edukacji średniego stopnia. Szkoły o profilu technicznym działały zarówno we Lwowie (c.k. Akademia Techniczna), jak i w Krakowie (Instytut Techniczny).

² Stabryła Stanisław: *Zarys kultury starożytnej Grecji i Rzymu*. Warszawa 2016.

³ Bronowski Jacob: *Źródła wiedzy i wyobraźni*. Przeł., wstęp Stefan Amsterdamski. Warszawa 1984.

⁴ Była to 18. książka Bronowskiego, wydana w 1978 r. Tytuł pierwszej jest równie wymowny: *The Poet's Defence* (1939).

⁵ Wojciechowska Anna: *Skąd się wzięło muzeum?* [online]. Pasaż Wiedzy Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, 2 grudnia 2018 [dostęp 18 czerwca 2022]. Dostępny w internecie: https://www.wilanow-palac.pl/skad_sie_wzielo_muzeum.html; Barańska Katarzyna: *Muzeum w sieci znaczeń. Zarządzanie z perspektywy nauk humanistycznych*. Kraków 2013; Żygułski Zdzisław jun.: *Muzea na świecie. Wstęp do muzealnictwa*. Warszawa 1982.

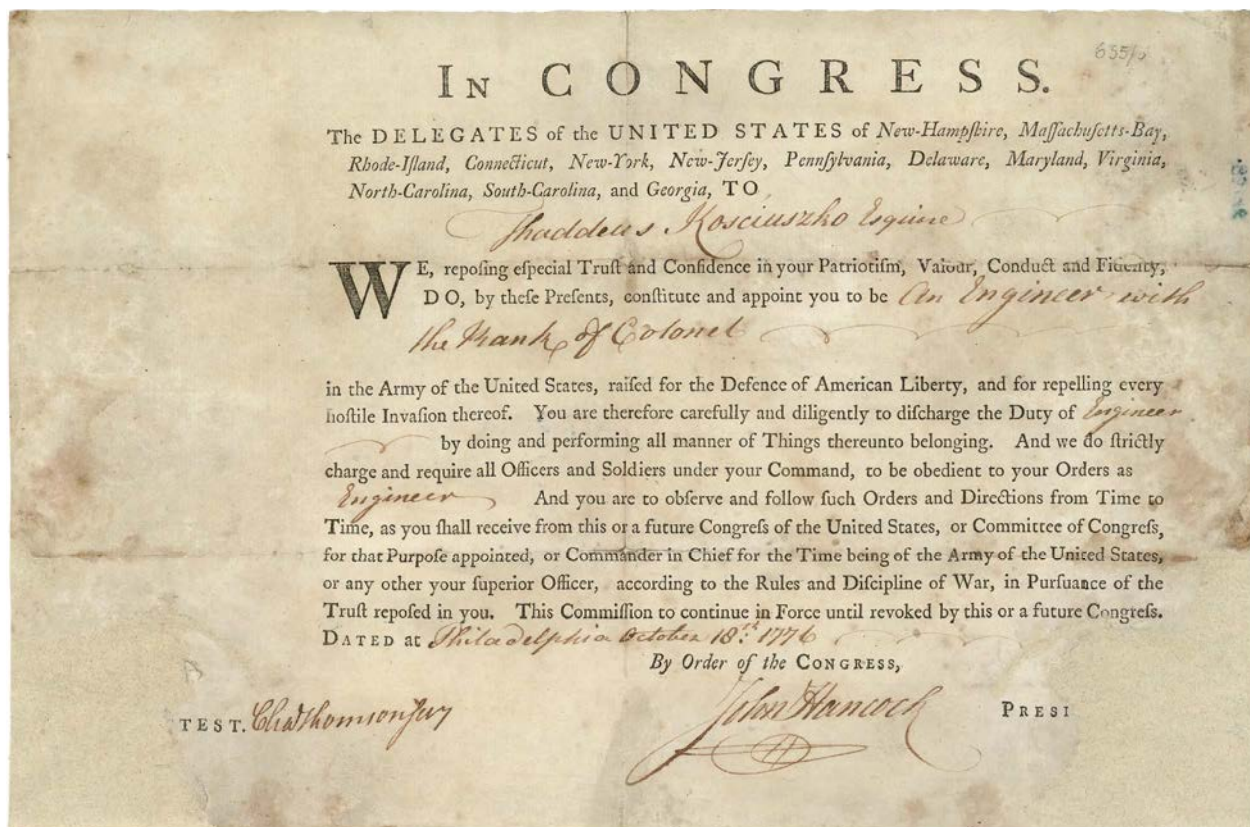
⁶ *Muzeum Aleksandryjskie* [online]. Wikipedia [dostęp 10 września 2022]. Dostępny w internecie: https://pl.wikipedia.org/wiki/Muzeum_Aleksandryjskie.

⁷ Mikołaj Kopernik studiował m.in. także filologię grecką w latach 1501–1503 na uniwersytecie w Padwie.

⁸ Politechnika Krakowska powstała w 1954 r. Wcześniej, od 1945 r., były to tzw. Wydziały Politechniczne Akademii Górniczej.

⁹ *Muzea uczelniane | Katalog* [online]. Stowarzyszenie Muzeów Uczelnianych, 2020 [dostęp 17 maja 2022]. Dostępny w internecie: <https://muzeauczelniane.pl/muzea/>.

¹⁰ *Encyklopedia PWN: Politechnika Lwowska* [online]. [dostęp 13 lipca 2022]. Dostępny w internecie: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Politechnika-Lwowska;3959572.html>.

Dyplom nominacyjny Tadeusza Kościuszki na inżyniera wojskowego wystawiony przez Kongres Stanów Zjednoczonych w 1776 r.; w zbiorach Muzeum Książąt Czartoryskich, rkps 635/5, fot. Pracownia fotograficzna MNK

Na początku 1945 roku powstały w Krakowie załóżki nowej uczelni technicznej¹¹. Stało się to dzięki przychylności ówczesnych władz miasta i – w pierwszym rządzie – otwartości środowiska akademickiego, które podjęło tę inicjatywę. Obok niewątpliwie najsilniejszego promieniowania Uniwersytetu Jagiellońskiego największe zasługi położyły tu Akademia Górnicza (od roku 1948 nosząca nazwę Akademii Górniczo-Hutniczej) i Akademia Sztuk Pięknych. To właśnie na pierwszej z nich utworzono w 1945 roku tzw. Wydziały Politechniczne: Komunikacji, Inżynierii oraz Architektury¹².

Po wielu przekształceniach w roku 1954 wydziały te utworzyły samodzielną jednostkę – Politechnikę Krakowską. Nie jest tu oczywiście miejsce na opisywanie dalszego rozwoju uczelni. Ona sama dała dowody dbania o swoje dziedzictwo w postaci dwóch monografii. Pierwsza z nich¹³ została wydana w związku z obchodzonym w 1976 roku 30-leciem istnienia uczelni, druga¹⁴ – 20 lat później, w roku 1995.

Dwa inne wydarzenia, choć bardzo różnej rangi, poświadczają troskę uczelni o swoje dziedzictwo. We wspomnianym już roku 1976 Politechnika Krakowska otrzymała swojego patrona. Rozporządzeniem Rady Ministrów z września tegoż roku został nim Tadeusz Kościuszko¹⁵. Postać symboliczna, łącząca zarówno dziedzictwo techniki (w takiej roli został on w roku 1776 roku powołany do armii tworzących się Stanów Zjednoczonych w Ameryce Północnej jako „engineer”), jak i nieprzeciętne cechy osobowości (umiłowanie wolności w najszerszym rozumieniu tego słowa) oraz talenty osobiste, nie tylko wojskowe, ale i artystyczne (rysunek, muzyka).

Drugim wydarzeniem była, 25 lat później, po raz pierwszy w historii uczelni sformułowana misja Politechniki Krakowskiej, przyjęta przez Senat PK w 2001 roku¹⁶. Potrzeba było 50 lat istnienia, aby na taką próbę zdefiniowania swojej tożsamości się zdecydować. Warto, być może, ze względu na główny temat tego artykułu, jakim jest budowanie tożsamości, przytoczyć ostatni akapit tego dokumentu:

¹¹ Pierwszy numer „Zeszytów Historycznych Muzeum PK”, czasopisma założonego w 2017 r., był w całości poświęcony pamięci pierwszych nauczycieli akademickich Politechniki Krakowskiej – pracowników lub wychowanków Politechniki Lwowskiej.

¹² Siwik Anna, Arytmia Regina: *Akademia Górniczo-Hutnicza, Politechnika Krakowska. Kształtowanie się środowiska akademickiego uczelni technicznych w Krakowie w latach 1945–1954*. Toruń 2002, s. 104–105.

¹³ *Politechnika Krakowska 1946–1976*. Red. Stanisław Weiss. Kraków 1976

¹⁴ *Politechnika Krakowska 1945–1995*. Red. Władysław Muszyński. Kraków 1995.

¹⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 września 1976 r. w sprawie nadania Politechnice Krakowskiej imienia Tadeusza Kościuszki. Dz.U. 1976, nr 33, poz. 197. Zob. też Nachlik Elżbieta: *Nadanie Politechnice Krakowskiej imienia Tadeusza Kościuszki*. W: *Tadeusz Kościuszko – historia, współczesność, przyszłość. Relacje i zależności*. Red. Maria Jolanta Żychowska. Kraków 2017, s. 385–391.

¹⁶ *Misja Politechniki Krakowskiej na początku XXI wieku*. Kraków 2021 (druk ulotny).

Dyplom nominacyjny Tadeusza Kościuszki na stopień generała majora z 12 października 1789 r.; w zbiorach Muzeum Książąt Czartoryskich, rkps 2716/105, fot. Pracownia fotograficzna MNK

„Uczelnia jako instytucja wyższej użyteczności publicznej, powinna dbać o odpowiednio wysoki poziom kulturowy absolwentów poprzez humanizację studiów, w tym zaznajamianie z ojczyzną historią i kulturą, rozwijanie umiejętności posługiwania się językiem ojczystym, a także nauczanie na odpowiednim poziomie języków obcych”.

Naturalną konsekwencją tego ciągu wydarzeń było utworzenie w 2003 roku Muzeum Politechniki Krakow-

skiej¹⁷, gdzie jako siedzibę wskazano budynek dawnego aresztu koszar austro-węgierskich z XIX wieku na kampusie Politechniki przy ulicy Warszawskiej 24.

Dziedzictwo Krakowa

Przyznana lokalizacja spowodowała, że wśród zasobów dziedzictwa samego Muzeum pojawił się czynnik łączący je z bodaj najważniejszym składnikiem dziedzictwa materialnego zarówno Muzeum, jak i uczelni: architektura i urbanistyka samego miasta. Wspomniana życzliwość władz Krakowa od samego początku tworzenia nowej uczelni przekładała się na wspieranie jej potrzeb lokalowych. Początkowo były to lokalizacje pojedyncze, rozrzucone po całym mieście, prawie wszystkie były wyróżniającymi się obiektami architektonicznymi, niosącymi znaczące wartości historyczne.

W 2020 roku, już w okresie pandemii, która uniemożliwiła działalność wystawienniczą w zamkniętych pomieszczeniach, Muzeum Politechniki Krakowskiej zorganizowało wystawę plenerową *Historyczne lokalizacje Politechniki Krakowskiej*. Towarzyszyła ona inauguracji nowego roku akademickiego 2020/2021, później została zdigitalizowana i umieszczona na stronie internetowej Muzeum. Związły opis niektórych prezentowanych na niej obiektów wart jest, być może, przytoczenia.

Wkrótce po zakończeniu działań wojennych, w lutym 1945 roku, na ulicy Straszewskiego 28 w Domu Technika, secesyjnym budynku z 1906 roku projektu arch. Sławomira Odrzywolskiego, rozpoczął działalność Komitet Organizacyjny przyszłej Politechniki Krakowskiej, rejestrując pierwszych studentów Wydziałów Politechnicznych Akademii Górniczej (AG).

Miesiąc później, bo w marcu 1945 roku, budynek Oleandry przy ulicy 3 Maja 7 decyzją wojewody krakowskiego został przekazany „na cele szkolne”. Odbywały się tam zajęcia Wydziału Inżynierii Lądowo-Wodnej, części Wydziału Komunikacji, zlokalizowano tam również pomieszczenia biura rektoratu. Budynek zaprojektował Adolf Szyszko-Bohusz, profesor Akademii Sztuk Pięknych, kierownik odbudowy Wawelu, pierwszy dziekan i założyciel Wydziału Architektury przy Akademii Górniczej.

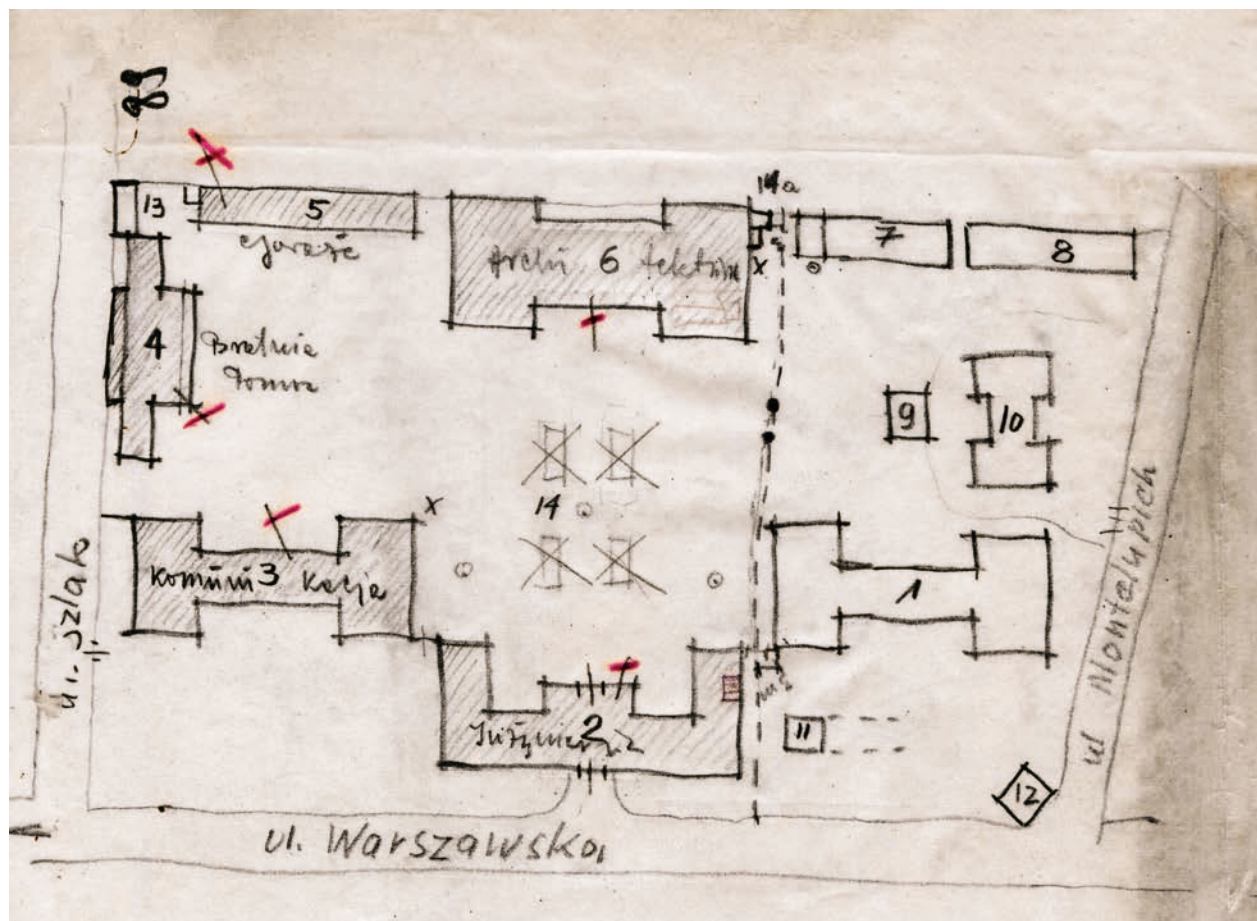
Dzięki staraniom prof. Szyszko-Bohusza miejscem zajęć dla przyszłych architektów stał się również budynek mieszczący niegdyś kuchnie królewskie, zlokalizowany w zachodniej części Zamku Królewskiego na Wawelu. Tutaj w latach 1945–1947 odbywały się zajęcia studentów Wydziału Architektury, a 14 lutego 1947 roku podczas posiedzenia Senatu Wydziałów Politechnicznych Akademii Górniczej w Krakowie uroczystie odczytano dekret Rady Ministrów o utworzeniu Wydziałów Architektury, Inżynierii i Komunikacji Akademii Górniczej w Krakowie¹⁸.

W 1947 roku Wydziały Politechniczne przy AG zlokalizowano w dzielnicy Kleparz przy ulicy Warszawskiej, przystosowując monumentalne, mocno zniszczone budynki pokoszarowe, pamiętające jeszcze czasy zaboru austriackiego¹⁹. Być może z tego właśnie okresu pochodzi odręczna notatka przedstawiająca zarys i rozmieszczenie budynków wojskowych przy ulicy Warszawskiej 24.

¹⁷ Archiwum Politechniki Krakowskiej, sygn. 956/27/1, Zarządzenie nr 40 Rektora PK z dnia 10 grudnia 2003 r. w sprawie zmian w strukturze organizacyjnej PK, gdzie par. 1 pkt 3 brzmi: „Powołuję w pionie Prorektora ds. Ogólnych Muzeum Politechniki Krakowskiej (PO-7) z siedzibą w budynku »Aresztu«”.

¹⁸ Dekret z dnia 19 listopada 1946 r. o utworzeniu wydziałów architektury, inżynierii i komunikacji w Akademii Górniczej w Krakowie. Dz.U. 1947, nr 8, poz. 38. Dekret wszedł w życie z dniem ogłoszenia z mocą obowiązującą od 1 kwietnia 1945 r. (art. 6).

¹⁹ Archiwum Politechniki Krakowskiej,teczka A3/64-74, Protokół przekazania Koszar im. Króla Jana III Sobieskiego przez dowódcę jednostki wojskowej dla Wydziałów Politechnicznych AG w Krakowie, spisany 16 maja 1947 r.

Zarys i rozmieszczenie budynków wojskowych przy ul. Warszawskiej 24 w Krakowie, notatka odręczna, b.d.; w zasobie Archiwum Politechniki Krakowskiej, teczka A3/64-74

W 1954 roku Politechnika Krakowska stała się samodzielną uczelnią, a rok później otrzymała zgodę na użytkowanie budynku przy ulicy Podchorążych 1. Umieszczono tam Katedrę Fizyki Wydziału Komunikacyjnego, Zakład Chemii, Studium Wychowania Fizycznego, Studium Wojskowe i Zakład Graficzny. Obecnie założenie pałacowo-parkowe na Łobzowie, wpisane do rejestru zabytków 18 listopada 1983 roku, należy do Politechniki: mieści się tam Wydział Architektury.

Początek lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku to czas intensywnych starań i zabiegów o nową lokalizację dla Politechniki Krakowskiej, której możliwości lokalowe przy ulicy Warszawskiej w perspektywie rozwijającej się szkoły wyższej okazały się niewystarczające. Początkowo nowa siedziba całej Politechniki Krakowskiej miała powstać na terenach dawnego lotniska Rakowice w dzielnicy Czyżyny. Jako pierwszy przeniósł się tam Wydział Mechaniczny. W 1974 roku rozpoczęto budowę pierwszych obiektów: budynku dydaktycznego i trzech pawilonów wydziałowych instytutów wraz z laboratoriami.

Politechnika Krakowska od 1978 roku była również użytkownikiem jednego z najbardziej rozpoznawalnych zabytków Krakowa – kamienicy przy ulicy Kanoniczej 1. Dziś mieści się tam Instytut Historii i Konserwacji Zabytków Wydziału Architektury PK oraz galeria sztuki A1 i scena Teatru Zależnego, działającego pod opieką PK.

Jednym z ostatnich budynków pokoszarowych przy ulicy Warszawskiej, przekazanych Politechnice w 1985 roku, był zlokalizowany w północno-zachodniej części kampusu budynek wojskowego aresztu z drugiej połowy XIX wieku²⁰. Z uwagi na zachowany pierwotny stan tego obiektu jako jedyny budynek kampusu przy ulicy Warszawskiej został w 2014 roku wpisany do rejestru zabytków województwa małopolskiego²¹. W 2004 roku zlokalizowano w nim nowo powołane Muzeum, mające gromadzić, dokumentować i udostępniać ponad 70-letnią historię Politechniki Krakowskiej.

Równie silny, tym razem niematerialny wpływ na kształtowanie się tożsamości uczelni miało dziedzictwo kulturowe miasta, powszechnie znane i niewymagające tu opisu. W efekcie jego oddziaływania na uczelni powstały liczne komórki propagujące sztukę. Przede wszystkim dotyczyło to sztuk plastycznych z racji znaczenia w procesie edukacji na Wydziale Architektury, ale nie tylko tam. Wśród kilku galerii malarstwa działających na PK na pierwszym miejscu

²⁰ Lewandowska Lilianna: *Od aresztu w twierdzy do instytucji kultury, czyli muzeum uczelniane w historycznym budynku*. „Opuscula Musealia” 2018, t. 25, s. 68–80.

²¹ Decyzja Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie, nr wpisu do rejestru A-1411/M.

trzeba tu wskazać galerię GIL, malarstwo osób niepełnosprawnych w galerii Kotłownia, wspomnianą wyżej galerię przy ulicy Kanoniczej, a także galerię sztuki na Wydziale Mechanicznym. Działa również Akademicki Chór Politechniki Krakowskiej Cantata i stowarzyszona z uczelnią Orkiestra Staromiejska. W pobliżu kampusu na Czyżynach ulokowane jest Studenckie Centrum Kultury Kwadrat.

Duże znaczenie Politechnika przywiązuje do kultury fizycznej studentów i pracowników (popularne w całej Polsce rajdy studenckie, letnie i zimowe obozy sportowo-wypoczynkowe, dwie hale sportowe, korty tenisowe, Ośrodek Szkolenia Żeglarskiego w Żywcu).

Symboliczną postacią w obu tych kontekstach jest osoba wybitnego artysty malarza prof. Ludomira Sleńdzińskiego (1889–1980)²², założyciela Katedry Rysunku Odręcznego na Wydziale Architektury, pierwszego rektora samodzielnej Politechniki (1954–1956), uczestnika Konkursu Sztuki na IX Igrzyskach Olimpijskich w Amsterdamie w 1948 roku.

Dziedzictwo Muzeum

Przedstawione powyżej – w krótkim szkicu – dziedzictwo uczelni to dla Muzeum dziedzictwo nabyte, zewnętrzne. Muzeum uczelni powinno z niego czerpać i je wzmacniać, jednak swoją tożsamość musi budować przez własną działalność, tak aby była ona zauważana i społecznie akceptowana. Działalność Muzeum w ujęciu chronologicznym została szczegółowo opisana w „Biuletynie Muzeum Politechniki Krakowskiej”, wydanym w roku 2020 z okazji 15-lecia utworzenia Muzeum²³. W dalszym ciągu tego rozdziału zostanie ona pokazana jedynie w syntetycznym ujęciu tematycznym.

Zbiory i kolekcje tworzone były od samego początku istnienia Muzeum, zgodnie z jego regulaminem i misją. W ciągu 19 lat działalności zgromadzono zbiory pozwalające stworzyć kilka godnych uwagi kolekcji: instrumentów naukowych, które wyposażały laboratoria i pracownie PK, dokumentów i fotografii obrazujących szeroko rozumianą historię uczelni, pamiątek tradycji akademickiej, medali i odznaczeń nadawanych przez Politechnikę lub przyznanych Politechnice. Niektóre z wymienionych są kolekcjami zamkniętymi, inne wciąż się rozrastają. Ich charakter skłania się zarówno w kierunku kolekcji tworzonych przez muzea historyczne, jak i muzea nauki związane ze ścisłymi i technicznymi dziedzinami wiedzy. Tym samym polityka gromadzenia zbiorów w muzeum zlokalizowanym na uczelni technicznej wciąż jest jednym z trudniejszych zadań.

Podstawową formą prezentacji zbiorów są: wystawa stała obrazująca historię powstania i rozwoju uczelni, wystawy

Tab. 1. Udział grup tematycznych podstawowej działalności ekspozycyjnej Muzeum w poszczególnych aktywnościach

Lp.	Grupa tematyczna	Wystawy czasowe	Katalogi wystaw	Biuletyny tematyczne	Artykuły w ZHM PK	Razem	Udział procentowy grupy tematycznej
1.	Kościuszko	4	3	1	1	9	25
2.	Kraków XIX w.	4	–	–	–	4	11
3.	Lwów	1	1	0	2	4	11
4.	Ludzie	2	–	5	1	8	22
5.	Jubileusze	2	–	5	0	7	20
6.	Inne	2	–	0	2	4	11
Suma aktywności		15	4	11	6	36	100

czasowe oraz wydawnictwa własne: katalogi wystaw, „Biuletyn Muzeum Politechniki Krakowskiej”, w tym numery tematyczne, „Zeszyty Historyczne Muzeum PK” (ZHM PK). W tabeli 1 pokazano zestawienie liczbowe w sześciu grupach tematycznych: Kościuszko (dziedzictwo patrona uczelni), Kraków XIX w. (obejmujące także początek I wojny światowej), Lwów (Politechnika Lwowska i miasto), Ludzie (sylwetki osób związanych z PK), Jubileusze (PK i jej instytucje) oraz Inne (o tematyce ogólnej dotyczącej zarówno uczelni, jak i Muzeum). Szczegółową listę poszczególnych form aktywności zamieszczono w tabeli 2.

Zestawienie to pokazuje, jak można było się tego spodziewać, że tematycznie dominuje dziedzictwo patrona uczelni oraz sylwetki osób, potraktowane indywidualnie lub włączone w wydarzenia jubileuszowe.

Stosunkowo skromny udział tematyki dziedzictwa Lwowa jest rekompensowany wysoką zawartością merytoryczną tej aktywności. Wystawie czasowej *Alegorie Jana Matejki dla Politechniki Lwowskiej* towarzyszył katalog zawierający kopie obrazów wykonanych przez uczniów Mistrza wraz z reprodukcjami jego oryginalnych szkiców. Dodatkowo zamieszczono tam kopię wydawnictwa *Wskazówki do objaśnienia jedenastu obrazów Jana Matejki przeznaczonych do Politechniki Lwowskiej przez Maryana Gorzkowskiego* (Kraków 1895) oraz artykuł *Lwowskie projekty monumentalne Jana Matejki* autorstwa Marty Kłak-Ambrozkiewicz (wystawa była zorganizowana we współpracy z Domem Matejki, oddziałem Muzeum Narodowego w Krakowie). Natomiast wyłączną zawartością pierwszych „Zeszytów Historycznych Muzeum PK”²⁴ było blisko sto jednostronicowych biografii pracowników naukowo-dydaktycznych związanych z Politechniką Lwowską, którzy w 1945 roku stanowili prawie połowę składu osobowego PK.

Wydawnictwa własne Muzeum: „Biuletyn Muzeum Politechniki Krakowskiej” i „Zeszyty Historyczne Muzeum PK”, mają też swoją historię. Pierwszy numer „Biuletynu” ukazał

²² Białkiewicz Andrzej: *Ludomir Sleńdziński 1889–1980, pierwszy rektor Politechniki Krakowskiej*. „Biuletyn Muzeum Politechniki Krakowskiej” 2009, nr 1 (w całości poświęcony osobie Sleńdzińskiego).

²³ „Biuletyn Muzeum Politechniki Krakowskiej” 2020, nr 1.

²⁴ *Dziedzictwo akademickie Lwowa na Politechnice Krakowskiej*. „Zeszyty Historyczne Muzeum PK” 2017, nr 1.

Tab. 2. Zestawienie podstawowych form działalności muzealnej – wystawy czasowe i towarzyszące im wydawnictwa

Lp.	Rok	Tytuł wystawy	Grupa tematyczna	Wydawnictwo towarzyszące
1.	2006	<i>45 lat Studenckiego Koła Naukowego Budownictwa na Wydziale Architektury PK</i>	Jubileusze	Biuletyn
2.	2006	<i>Październik 1956 – tryptyk węgierski</i>	Inne	Biuletyn
3.	2007	<i>CK Kraków w Areszcie – wystawa malarstwa Marii Zachwiei-Wali</i>	Kraków XIX w.	
4.	2008	<i>Politechnika Krakowska a kraje bliskie i dalekie. Afryka</i>	Inne	
5.	2008	<i>Chuda Emma, austro-węgierski ciężki moździerz Skoda 30,5 cm w wielkiej wojnie 1914–1918</i>	Kraków XIX w.	
6.	2009	<i>70-lecie polskich szkół nad Balatonem 1939–1944</i>	Jubileusze	Biuletyn
7.	2010	<i>Gabinet Profesora Michała Życzkowskiego</i>	Ludzie	Biuletyn
8.	2011	<i>Flota, której już nie ma... Powstanie i rozwój floty Austro-Węgier</i>	Kraków XIX w.	
9.	2012	<i>Olimpijczycy 1924–2006 z Politechniki Krakowskiej</i>	Ludzie	Biuletyn
10.	2014	<i>Tadeusz Kościuszko na znaczkach Poczty Polskiej</i>	Kościuszko	Biuletyn
11.	2014	<i>Ars magna – architectura militaris. Twierdza Kraków 1914–2014</i>	Kraków XIX w.	
12.	2016	<i>Rysunki Tadeusza Kościuszki</i>	Kościuszko	Katalog
13.	2017	<i>Kopie dokumentów nominacyjnych Tadeusza Kościuszki</i>	Kościuszko	
14.	2018	<i>Alegorie Jana Matejki dla Politechniki Lwowskiej</i>	Lwów	Katalog
15.	2019	<i>W hołdzie Tadeuszowi Kościuszce – filatelistyczny pokaz kolekcjonerski</i>	Kościuszko	Katalog
16.	2020	<i>Historyczne siedziby Politechniki Krakowskiej (wystawa plenerowa i internetowa)</i>	Jubileusze	

już w 2004 roku i zawierał kilkustronicowy biogram profesora Bronisława Kopycińskiego, drugiego w kolejności rektora uczelni (1956–1965). Kolejne numery „Biuletynu” aż do roku 2015 również miały charakter monograficzny i były poświęcone m.in. osobom prof. Stanisława Rudnika (2006), artysty malarza Ludomira Słędzińskiego (2009), prof. Michała Życzkowskiego (2010), Tadeusza Kościuszki (2014).

Konkurs na formę graficzną tego wydawnictwa, przeprowadzony wspólnie z Wydziałem Form Przemysłowych krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych w 2016 roku, zwrócił uwagę na konieczność przywrócenia temu wydawnictwu jego charakteru zgodnego z nazwą. Od 2017 roku jest on biuletynem sprawozdawczym z działalności Muzeum za rok miniony. Jego rolę jako wydawnictwa zawierającego artykuły tematyczne przejął rocznik „Zeszyty Historyczne Muzeum PK”. Pierwszy jego numer był rezultatem pracy szerokiego zespołu redakcyjnego, od roku 2018 działa siedmioosobowy Komitet Redakcyjny, w skład, którego poza pracownikami PK wchodzi przedstawiciele Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Górniczo-Hutniczej i krakowskiego Uniwersytetu Pedagogicznego. Już pod nadzorem Komitetu Redakcyjnego „Zeszyty” ukazały się w 2018 roku (m.in. artykuły *Typologia budynków Lwowa 2. połowy XIX w.* [grupa tematyczna Lwów] i *Elegia na śmierć Tadeusza Kościuszki Karola Kurpińskiego w świetle jego poglądów na „dobór” muzyki* [grupa tematyczna Kościuszko]) oraz w 2020 roku (główne artykuły: *Prof. Kazimierz Sokalski,*

rektor PK [grupa tematyczna Ludzie], *Komputeryzacja na PK, Współczesne muzealnictwo*).

Utworzona przez Muzeum Biblioteka – załączek działalności naukowej – zaczęła gromadzić zbiory w 2013 roku. Skupia się przede wszystkim na wydawnictwach o znaczeniu historycznym dla rozwoju nauki (jak np. polskojęzyczne wydanie *Philosophiae naturalis principia mathematica* Izaaka Newtona²⁵) i techniki (m.in. *Historia Instytutu Technicznego w Krakowie* Ludwika Ręgorowicza²⁶). Biblioteka Muzeum jest też symbolem – z zachowaniem wszelkich proporcji – więzi ze swoim historycznym praprzodkiem – Muzeum Aleksandryjskim. Obecnie Biblioteka Muzeum posiada ponad 300 pozycji, a ostatnim zakupem są *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*²⁷.

W skali lokalnej Biblioteka podjęła się zbierania i przechowywania wszystkich dotychczasowych i kolejnych roczników niezależnego miesięcznika informacyjnego uczelni „Nasza Politechnika”, który jest swoistym, ciągłym i stale

²⁵ Newton Isaac: *Matematyczne zasady filozofii naturalnej*. Kraków 2017.

²⁶ Ręgorowicz Ludwik: *Historia Instytutu Technicznego w Krakowie*. Kraków 1913.

²⁷ Diogenes Laertios: *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*. Przeł. Irena Krońska [et al.], oprac. przekładu, przypisy i skorowidz Irena Krońska, wstęp Kazimierz Leśniak. Wyd. 5. Warszawa 2004.

uzupełnianym kompendium wiedzy o najważniejszych wydarzeniach na uczelni, wydawanym od 1997 roku.

Wystąpienia publiczne i publikacje pracowników Muzeum są od 2017 roku stałym elementem prób podjęcia działalności naukowej. Dotyczy to zarówno wystąpień o charakterze popularyzatorskim (np. w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku działającego na PK), jak i seminariów naukowych (np. na seminarium z historii nauk ścisłych, przyrodniczych i techniki w Katedrze Matematyki Stosowanej PK) czy konferencjach naukowych²⁸.

Muzeum działa na podstawie swojego regulaminu i misji (wraz z wytycznymi co do jej realizacji). Tytuł misji – *Dziedzictwo i tożsamość*²⁹ – koresponduje z tekstem niniejszego artykułu, a pełna treść misji jest dostępna w „Biuletynie Muzeum Politechniki Krakowskiej” nr 16.

Muzeum podlega bezpośrednio prorektorowi ds. ogólnych, a opiekę merytoryczną nad nim sprawuje Rada Muzeum Politechniki Krakowskiej, składająca się z przedstawicieli wszystkich ośmiu wydziałów uczelni, przedstawicieli jednostek ogólnouczelnianych (Archiwum, Biblioteka Główna, Stowarzyszenia Wychowanków) i dwóch delegatów rektora.

Aktywność Muzeum w środowisku muzealnym Krakowa manifestuje się przez udział w posiedzeniach Stałej Konferencji Dyrektorów Muzeów Krakowa i aktywną działalność w ogólnopolskim Stowarzyszeniu Muzeów Uczelnianych. Tej ostatniej organizacji, poza licznymi konferencjami i wydawnictwami, w których eksponowane są również efekty pracy Muzeum Politechniki Krakowskiej³⁰, zawdzięcza ono wsparcie w działalności merytorycznej i organizacyjnej.

Spojrzenie w przyszłość

Jeśli nad dziedzictwem czuwa mityczny Chronos, to tożsamość jest tą szansą przejścia do przyszłości, którą pozwala nam uchwycić Kairos. Jednak moment ten przesuwają się w stronę przyszłości; im dłużej trwa okres gromadzenia wiedzy o przeszłości, tym większe są nasze nadzieje na wiarygodną prognozę przyszłości. Tu nie wy-

starczą wieszczki Sybille, które poprzedzały powstanie muzeów. Potrzebny jest Janus o dwóch twarzach, z których jedna patrzy w przeszłość, druga w przyszłość³¹. Muzea uczelniane, afiliowane przy ośrodkach tworzenia i popularyzacji wiedzy, znajdując się w tej szczęśliwej sytuacji, że będąc najbliższymi nauki, opierającej się na obserwacjach przyrody i wieloletnich próbach jej opisu, są twarzą Janusa patrzącą w przyszłość. Najbardziej przydatną nauką byłaby probabilistyka, sztuka wiarygodnego prognozowania. Niestety wymaga ona zgromadzenia obszernego materiału statystycznego. Zarówno uczelnie w skali rozwoju całej naszej cywilizacji, jak i tym bardziej muzea – w porównaniu z okresem funkcjonowania uczelni – dostarczają niewielu informacji. Pozostaje więc tylko kreatywność skierowana na rozwijanie doświadczeń, jakie przynosi dziedzictwo³².

Tożsamość jawi się tu jako umykający nam stan, którego nie można osiągnąć wobec stale poszerzającego się obszaru dziedzictwa, tak pogłębianego dziedzictwa nabytego, jak i gromadzonego dziedzictwa własnego. Dodatkowym kryterium, jakim powinny się kierować muzea uczelniane, to nie tyle prognozowanie przyszłości własnej, ale przyszłości społecznej, bo tylko zbiorowość może dostarczyć dostatecznie dużej liczby danych i – później – rzeczywistość zaakceptować. Uwarunkowaniami akceptacji społecznej powinny więc być: kreatywność nauki, użyteczność techniki i emocjonalność sztuki. Z tych nurtów przeszłości naszej kultury, z których dotąd Muzeum Politechniki Krakowskiej czerpało tematy do swojego działania, wyłania się kilka, które wydają się spełniać te warunki, będąc z jednej strony dostatecznie ogólnymi, a z drugiej – społecznie pożądanymi:

- Instytut Techniczny 1834–1873 jako czynnik formujący rozwój XIX-wiecznego Krakowa,
- energetyka w Krakowie w drugiej połowie XIX wieku jako siła napędowa przemian kulturowych ostatniego ćwierćwiecza XX stulecia,
- energetyka jako siła napędowa nauki (od maszyny parowej do informatyki),
- ekologia jako sprzeciw wobec niekontrolowanego rozwoju techniki,

²⁸ Lewandowska Lilianna: *Od aresztu w twierdzy do instytucji kultury...*; Chrzanowski Marcin: *Saratoga National Historic Park, NY. Przykład przestrzennej realizacji muzealnej w krajobrazie naturalnym*. W: *Tadeusz Kościuszko...*, s. 181–189; i d e m: *Muzeum uczelniane: muzeum idei / muzeum rzeczy*. „Opuscula Musealia” 2018, t. 25, s. 21–33.

²⁹ *Dziedzictwo i tożsamość. Misja Muzeum Politechniki Krakowskiej im Tadeusza Kościuszki*: „(...) Przynależność instytucji wyższej użyteczności publicznej, jaką jest Uczelnia, do świata edukacji i nauki, nakłada na Muzeum specyficzne zadania pozwalające na realizację ogólnych kierunków jego działania. Są nimi gromadzenie, przechowywanie, katalogowanie i udostępnianie wszelkich artefaktów, odnoszących się do sposobu realizacji zadań dydaktycznych i naukowych (programy, katalogi i inne materiały dotyczące realizowanych zadań), a także sięganie do historii rozwoju nauki i oświaty na skalę lokalną (uczelnia) i globalną (miasto,

kraj, kontynent). Szczególną troską powinna być otoczona pamięć o wybitnych nauczycielach i absolwentach, a także o patronie Uczelni. Pozostawiając promocję aktualnych osiągnięć naukowych i dydaktycznych innym jednostkom Uczelni, Muzeum powinno eksponować jej działalność w zakresie popularyzacji nauki i indywidualnych – także pozanaukowych – zainteresowań jej pracowników, studentów i absolwentów. Działania te powinny mieć na celu zacieśnianie spójności zarówno społeczeństwa Uczelni, jak i środowiska, w którym Uczelnia działa i je współtworzy”.

³⁰ *Muzea uczelniane. Katalog*. Warszawa 2017, s. 108–113.

³¹ W interpretacjach potocznych Janus bywa symbolem dwuznaczności. Spotykane są również interpretacje przytoczone przez autorów tego artykułu.

³² Du Sautoy Marcus: *Kod kreatywności. Sztuka i innowacje w epoce sztucznej inteligencji*. Przeł. Tadeusz Chawziuk. Kraków 2020.

- materia i jej transformacje,
- edukacja podstawowa a działalność Tadeusza Kościuszki u schyłku życia,

- związki nauki i sztuki (w tym matematyki i muzyki³³).

W każdym z tych tematów potrzebne jest odejście od dualizmu na rzecz triad wzajemnego, stałego kontaktu wiedzy – wyobraźni – kreatywności, nauki – sztuki – użyteczności oraz rozumu – emocji – empatii. Niemożliwe? Trzeba euklidesowy trójkąt, w którym elementy tych triad spotykają się tylko w jego narożach, zastąpić „niemożliwym” trójkątem Penrose³⁴ (zob. rysunek poniżej), zapewniającym ich trójstronne, nieustające współdziałanie.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Politechniki Krakowskiej

Protokół przekazania Koszar im. Króla Jana III Sobieskiego przez dowódcę jednostki wojskowej dla Wydziałów Politechnicznych AG w Krakowie, spisany 16 maja 1947 r., teczka A3/64-74

Zarządzenie nr 40 Rektora PK z dnia 10 grudnia 2003 r. w sprawie zmian w strukturze organizacyjnej PK, sygn. 956/27/1

Opracowania

Barańska Katarzyna: *Muzeum w sieci znaczeń. Zarządzanie z perspektywy nauk humanistycznych*. Kraków 2013

Białkiewicz Andrzej: *Ludomir Sleńdziński 1889–1980, pierwszy rektor Politechniki Krakowskiej*. „Biuletyn Muzeum Politechniki Krakowskiej” 2009, nr 1

Bronowski Jacob: *Źródła wiedzy i wyobraźni*. Przeł., wstęp Stefan Amsterdamski. Warszawa 1984

Chrzanowski Marcin: *Saratoga National Historic Park, NY. Przykład przestrzennej realizacji muzealnej w krajobrazie naturalnym*. W: *Tadeusz Kościuszko – historia,*

współczesność, przyszłość. Relacje i zależności. Red. nauk. Maria Jolanta Żychowska. Kraków 2017, s. 181–189

Chrzanowski Marcin: *Muzeum uczelniane: muzeum idei / muzeum rzeczy*. „Opuscula Musealia” 2018, t. 25, s. 21–33

Dekret z dnia 19 listopada 1946 r. o utworzeniu wydziałów architektury, inżynierii i komunikacji w Akademii Górniczej w Krakowie. Dz.U. 1947, nr 8, poz. 38

Diogenes Laertios: *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*. Przeł. Irena Krońska [et al.], oprac. przekładu, przypisy i skorowidz Irena Krońska, wstęp Kazimierz Leśniak. Wyd. 5. Warszawa 2004

Du Sautoy Marcus: *Kod kreatywności. Sztuka i innowacje w epoce sztucznej inteligencji*. Przeł. Tadeusz Chawziuk. Kraków 2020

Duda Roman: *Matematyka w dziejach myśli*. W: *Matematyka jako siła ewolucji kultury*. Red. Andrzej Pelaczar. Kraków 2000, s. 11–18

Dziedzictwo akademickiego Lwowa na Politechnice Krakowskiej. „Zeszyty Historyczne Muzeum PK” 2017 nr 1

Encyklopedia PWN: Politechnika Lwowska [online]. [dostęp 13 lipca 2022]. Dostępny w internecie: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Politechnika-Lwow-ska;3959572.html>.

Lewandowska Lilianna: *Od aresztu w twierdzy do instytucji kultury, czyli muzeum uczelniane w historycznym budynku*. „Opuscula Musealia” 2018, t. 25, s. 68–80

Misja Politechniki Krakowskiej na początku XXI wieku. Kraków 2021 (druk ulotny)

Muzea uczelniane. Katalog. Warszawa 2017

Muzea uczelniane | Katalog [online]. Stowarzyszenie Muzeów Uczelnianych, 2020 [dostęp 17 maja 2022]. Dostępny w internecie: <https://muzeauczelniane.pl/muzea/>

Muzeum Aleksandryjskie [online]. Wikipedia [dostęp 10 września 2022]. Dostępny w internecie: https://pl.wikipedia.org/wiki/Muzeum_Aleksandryjskie

Nachlik Elżbieta: *Nadanie Politechnice Krakowskiej imienia Tadeusza Kościuszki*. W: *Tadeusz Kościuszko – historia, współczesność, przyszłość. Relacje i zależności*. Red. Maria Jolanta Żychowska. Kraków 2017, s. 385–391

Newton Isaac: *Matematyczne zasady filozofii naturalnej*. Kraków 2017

Penrose Lionel Sharples, Penrose Roger: *Impossible Objects: A Special Type of Visual Illusion*. „The British Journal of Psychology” 1958, Vol. 49, Issue 1, pp. 31–33

Politechnika Krakowska 1946–1976. Red. Stanisław Weiss. Kraków 1976

Politechnika Krakowska 1945–1995. Red. Władysław Muszyński. Kraków 1995

³³ Duda Roman: *Matematyka w dziejach myśli*. W: *Matematyka jako siła ewolucji kultury*. Red. Andrzej Pelaczar. Kraków 2000, s. 11–18.

³⁴ Penrose Lionel Sharples, Penrose Roger: *Impossible Objects: A Special Type of Visual Illusion*. „The British Journal of Psychology” 1958, Vol. 49, Issue 1, pp. 31–33.

- Popławski Zbysław: *Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844–1945*. Wrocław 1992
- Ręgorowicz Ludwik: *Historia Instytutu Technicznego w Krakowie*. Kraków 1913
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 września 1976 r. w sprawie nadania Politechnice Krakowskiej imienia Tadeusza Kościuszki. Dz.U. 1976, nr 33, poz. 197
- Siwik Anna, Arytmiak Regina: *Akademia Górniczo-Hutnicza, Politechnika Krakowska. Kształtowanie się środowiska akademickiego uczelni technicznych w Krakowie w latach 1945–1954*. Toruń 2002
- Snow Charles Percy: *Dwie kultury*. Przeł. Tadeusz Baszniak, przedm. Stefan Collini. Warszawa 1999
- Wojciechowska Anna: *Skąd się wzięło muzeum?* [online]. Pasaż Wiedzy Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, 2 grudnia 2018 [dostęp 18 czerwca 2022]. Dostępny w internecie: https://www.wilanow-palac.pl/skad_sie_wzielo_muzeum.html
- Żygulski Zdzisław jun.: *Muzea na świecie. Wstęp do muzealnictwa*. Warszawa 1982